

TOPONYMIE VAN 'S HEERWOUTERMANSAMBACHT (VI) - 39ste BEGIN

door J.B. DREESEN

Het 39ste Begin behoorde, onder de naam, BREDENE WEST NOORDWEST tot de parochie Bredene.

Als inleiding tot het 39ste Begin vermeldt de Ommeloper de volgende tekst (1) :

"Beghinnende zuudoost vanden laetsten P(er)cheelen, oostwaert over DEN KEYNGAERT, tusschen DEN DYCKWECH ande zuudtoosts(yde), DE DUNE ande noordtsyde, metten westhende anden KEYNGAERT en(de) es tbeloop daer AER(NOUD) VAN DAMME, ANTH(UENS) PAUWAERT, ADR(IAEN) WILZOETS en meer anderen al in wonen en(de) daer de HUISE(N) en(de) TAVERNE te BLUTSYDE al instaan".

In deze inleiding hebben we een viertal, voor Oostende, belangrijke toponiemen.

- DE KEINGAERT (weg)....oostwaert over den keyngaert....

moet al zeer vroeg de verbindingsweg zijn geweest die het oude Oostende over Zandvoorde en Oudenburg met Brugge verbond. Ook vormt hij een belangrijk element in de begrenzing van de verschillende beginnen.

Het laatste (westelijk deel) ervan ligt nu verzonken in de GEUL. Vanaf de achterhaven tot aan de kruising van de A 10 met de Gouwelozekeek is de oude Keingaertweg, vanweg de bebouwing, niet meer te situeren. Vanaf hier richting Zandvoorde kan hij echter, bij benadering, geïdentificeerd worden als de Karpelstraat. Verder, richting Oudenburg, is er weinig veranderd. De Keignaert heeft zijn naam gegeven aan de twee kreken, Grote en Kleine Keignaert kreek, die Zandvoorde-Centrum aan de westkant begrenzen.

- DE DIJCKWEG....tusschen den dyckwech ande zuudtoostsyde....

kennen we reeds uit beschrijvingen van enkele meer westelijke gelegen beginnen als de HOGE DIJCKWEG (2).

Komende van een punt westelijk van de Steense Dijk liep deze weg, evenwijdig met de kust, door Sinte-Katharine-West en zuidelijk van Oostende in de richting Bredene. Ter hoogte van de huidige Parklaan (vroegere Polderstraat) in Bredene draaide hij naar het noorden om tegen de duinen weer een noordoostelijke richting aan te nemen.

- DE DUINEN.....de dune ande noordtsyde....

De duinen waren eigendom van de graaf en behoorden dus niet tot 's Heerwoutermansambacht. Wij moeten ons echter voorstellen dat de duinen, ten oosten van de stad in 1559, meer zeewaarts lagen. Vergelijken wij bv. de verlenging van de Langestraat in oostelijke richting, op de kaart van J. VAN DEVENTER (1560) of POURBUS (1562) met een hedendaagse kaart dan zien we dat in die tijd deze verlengde lijn ten zuiden van de duinen lag. Nu ligt ze er ten noorden van. Dit wil zeggen dat in de loop van 400 jaar de duinengordel ongeveer 300 meter naar het zuiden verwaaid is (3).

- BLUTSYDE.....daer de huusen en taverne te blutsyde al instaan...

Dit is een zeer belangrijk toponiem. Over Blutsyde is reeds veel inkt gevloeid. Op basis van een verkeerde voorstelling van K. LOPPENS werd Blutsyde een stuk oostelijker gesitueerd dan normaal. Deze stelling werd hernomen in "Zoeklicht op Bredene" om dan uiteindelijk door confrater R. VERBANCK in "*Brediana*" recht te worden gezet.

Naar mijn mening is het laatste woord over Blutsyde nog niet gezegd.

Volgens VLIETINCK komt de naam als persoonsnaam voor in de 15de eeuw (Jan BLUTZYDE. Oud Oostende blz. 160) en kreeg het gehucht op die manier waarschijnlijk zijn naam. Theoretisch klopt dit als een bus, er is echter steeds een maar.

Blutsyde lag aan de strandwal waar het water van de TESTEREP-kreek, die in Nieuwendamme bij Nieuwpoort begon, terug in zee liep. Het lag dus in een lagergelegen gebied. Dit kan verklaren waarom het springsas van de eerste haven op deze plaats werd aangelegd. Zo ook bleek dit de plaats te zijn waar, in de loop der tijden, regelmatig de dijken moesten versterkt worden bij stormweer. In 1584 werden op deze plaats de duinen afgeslecht om de zee toegang te geven tot het hinderland (4).

Merkwaardig is ook dat de Keignaertweg als het ware dood liep op Blutsyde. Hieruit kan blijken dat de verbinding Blutsyde-Hinterland ouder moet zijn dan de verbinding Oostende-Hinterland. VLIETINCK spreekt van een oost- en westkeignaertweg (Edith Cavellstraat-Rogierlaan). Maar de Ommeloper en de oudst gekende kaarten noemen de westkeignaert gewoon HEERWEG. Dit doet vermoeden dat deze, door VLIETINCK gebruikte naam van latere datum is.

Op basis van de voorgaande vaststellingen zouden we als hypothese kunnen stellen dat Blutsyde het oorsprongsgehucht van Oostende kon geweest zijn. Een vissersnederzetting gelegen aan de TESTEREP-strandwal, waar de boten op strand konden getrokken worden en door het oostelijk uiteinde van het eiland Testerep een relatieve bescherming hadden tegen de overheersende zuidwesten- en westenwinden.

Na het verlaten van de strandwal kon deze basisstichting zich verplaatst hebben naar het oostelijk deel van Testerep. Hierop verder redenerende kan de familienaam Jan Blutsy ontstaan zijn door een persoon die zich van Blutsyde in de nieuwe nederzetting van Oostende kwam vestigen. De tot nog toe oudste vermelding van Oostende (1265) gaat ook terug op een persoonsnaam "Gerard van Oostende" en Walraversyde dankt zijn naam aan het patroniem Walraven die, in een ver verleden, van de plaats dankbaar gebruik maakte om zijn boot te "hidene" d.w.z. op het strand te trekken.

Nadat we eerste de toponiemen van de inleidende tekst onder de loop namen gaan we nu kijken wat de rest van het begin ons te bieden heeft.

We overlopen eerst de verschillende percelen langs de Keignaertweg te beginnen bij de Dijkweg.

Het eerste perceel op de hoek van de Dijkweg en Keignaertweg was

.....een pittede stick meest uutghedarynckt....

dus een perceel dat voor het grootste deel uitgeturft was. Turf was in die tijd de voornaamste brandstof in onze streken. Kolen werden vanaf de 14de eeuw door vissersschepen vanuit Newcastle aangevoerd maar werden uitsluitend gebruikt voor de steenbakkerijen op onze kust.

Het derde perceel, naar het noorden toe heet :

PUTSTUK.....'t pitstick.met enen pitte omtrent den middele by
den westende verin staende ende heet
tpitstick...

De beschrijving zegt voldoende.

De volgende twee percelen dragen geen bijzondere naam maar het daarop volgende is zeer belangrijk.

EEN KLEIN HERBERGJE, BUITEN KEURE OF HET DRAAKSKEN GENAAMD.

.....met een cleen herbergskin ghenaeamt buuter kuere ofte tdraecxkin
daer op staende.....

We hebben hier te doen met de taverne vermeld in de omschrijving van het 39ste begin... daer de huusen ende taverne te blutsyde al in staen....

Waarom enkel de taverne vermeld wordt en niet de huizen van Blutsyde blijft ons voorlopig een raadsel. Bij een poging om de verschillende percelen te situeren, bleek ten noorden en ten oosten van voornoemd perceel een witte plek te bestaan. Deze plaats werd door de landmeter om een ongekende reden niet beschreven. Misschien heeft het iets te maken, met het BUITEN KEURE liggen van de omgeving. Het BUITEN KEURE liggen van bepaalde herbergen was in de middeleeuwen niet alleen te Oostende maar ook te Nieuwpoort en op andere plaatsen een kopzorg van de stedelijke instanties. Het was een bron van belastingsontduiking. Het moet een bijzondere toestand zijn geweest waarover wij, voorlopig, niet meer weten te zeggen.

Tot hier de Keignaertweg. We zakken terug af naar de DYKWEG en volgen hem richting Bredene Duinen.

Het vierde perceel bevat :

HET HOFSTEDETJE VAN AERNOUT VANDAMMEhet hofstedetje daer aernout van damme op wuent daer op staende op den zuudoosthender...
De tekst is duidelijk genoeg.

Het volgende perceel heeft een uitweg op het oosteinde en strekt zuidwaarts tot aan de Dijkweg.

PIETER STORMERS HOFSTEDE.... met eenen uitweghe groot XVIII roeden op het oosthende, zuudtwaerts streckende ten Dyckweghe uite.... ende heet pieter stormers hofstede....

Wij hebben hier waarschijnlijk te doen met een perceel dat bij Pieter Stormers hofstede hoort. Verder in de tekst is er sprake van een ander perceel datheet pieter stormers hofstede.... De uitweg groot XVIII roeden zal toegang gegeven hebben tot deze hofstede.

Het volgende perceel langs de Dijkweg is een zeer omvangrijk perceel, niet minder dan 17 gemeten 80 roeden groot.

DE HOFSTEDE WAAR ANTHEUNIS PAUWAERT WOONT... ende es de hofstede daer anthuens pauwaert wuendt.... de vier plaetsen theen thenden andere metter hofstede zijn groot XVII ghemeten LXXX roeden....

De uitgestektheid van dit perceel samen met de hofstede doet ons vermoeden dat het hier om het latere "Ter Schellehof" gaat dat toebehoorde aan de Potterie van Brugge.

Na het 12de perceel maakt de DIJKWEG over korte afstand een bocht naar het noorden om daarna weer naar het noordoosten te draaien. In het perceel dat in deze laatste hoek ligt staat :

DE HOFSTEDE WAAR ADRIAEN WILZOETS WOONT..... de hofstede daer adriaen wilzoets wuent....

Volgens de tekening van de gebouwen die voorkomen op de Pourbuskaart van het Brugse Vrije moet dit het latere RYCKEWAERTSHOF zijn.

Juist daarnaast ligt dan het perceel met

DE HOFSTEDE VAN ANTHEUNS DE BOOT.... metten gehele weghelken an de oostsyde jeghens antheuns de boot hofstede...

Antheunis De Boot hofstede grensde met de zuidzijde aan de Dijkweg maar met de oostzijde aan een weghelken dat naar de duinen liep.

Aan de overkant van het weghelken, met de zuidkant aan de Dijkweg lag een groot perceel van 7 gemeten 86 roeden met de :

HOFSTEDE WAAR JAN VAN SCHOORE OP WOONT.... ende es de hofstede daer Jan Van Schoore op wuendt....

Het daaropvolgende perceel noemt

DE LANGE GLAIVE.... dat men heet de langhe glaive....

Dit perceel geeft met de zuidkant op de Dijkweg uit. Voorlopig hebben wij geen verklaring voor dit toponiem.

Hierop volgen nog een drietal percelen zonder bijzonderheden die ons op de oostelijke grens van het 39ste begin brengen.

We hernemen de draad van onze wandeling aan de noordzijde waar we vanaf de Keignaert, langs de duinen, oost uit gaan.

Over de niet beschreven "witte plek" ten noorden van het herbergje BUUTER KEURE of het DRAAKJE hebben we het reeds gehad in onze beschrijving van langs de Keignaert. Vermoedelijk stonden daar de.... de huusen van blutsyde....

De volgende 5 percelen dragen geen naam maar liggen met hun noordzijde.... aan den heerwech jeghens den dyck... terwijl de 5 volgende percelen met hun noordzijde gewoon.... aan den dyck.... liggen en er dus geen sprake meer is van de heerweg.

Het daaropvolgende perceel ligt met de noordzijde aan.... de slagen van de dune...., dan volgen 3 percelen die aan.... de wateringheland

liggen... weer een.... an de dune.... nog een.... jeghens de slagen van de dune... en het laatste.... ande dyck jeghens de dune.... Het waarom van deze verschillende aanduidingen op één lijn blijft ons voorlopig een raadsel.

De percelen die op de noordlijn liggen bevatten geen bijzondere toponiemen. Wel iets meer naar binnen toe richting Dijkweg. Hier staat.... een cleen huskin.... zonder verdere aanduiding.

Noord van het perceel waar de hofstede van Anthuens Pauwaert woont ligt een perceel :

.... dat men heet pieter stormes hofstede...

Dit toponiem hebben we reeds ontmoet bij de bespreking van de percelen die op de Dijkweg lagen, en waarvan we vermoeden dat dit perceel de toegang gaf tot de hofstede.

Het perceel ten oosen van het voorgaande noemde

DE GLINDECHE.... dit stick heeft de glindeche....

Voor dit toponiem hebben wij voorlopig geen verklaring.

In diezelfde omgeving ligt nog een perceel genaamd :

HET TEGELRIESTUK.... op den zuudtwesthender neder utghetegelt ende heet teghelriestic....

en iets verder :

HET TEGELRIESTUKJE.... en een utghepittede sticxkin ghegeeten teghelriesticxkin....

Over deze toponiemen handelden wij reeds in een vorige bijdrage. Het ging hier over wat wij nu nog noemen "uitgebakken grond".

Bij het Tegelrijstuk ligt ook nog :

... een neder sticxkin ten noordthende, op de oostsyde dar een hofstedekin op staet.....

Een viertal malen komt in deze omgeving het volgende toponiem voor :

OOSTENDSE STYE metter zuudtwestsyde ande oostendse stye....
..... metter oostsyde ande oostendse stye....
..... metten zuudtwesten ande oostendse stye....
..... metten gheheele oostendse stye ant noordthende

Naar de betekenis van dit toponiem kunnen we voorlopig enkel gissen.

Hier eindigt onze toponymische wandeling doorheen het 39ste begin. Alhoewel de oogst niet zo groot is konden we toch enkele bijzondere toponiemen noteren.

de KEINGAERTWEG
de DIJCKWEG
de NIEUWEN DIJK TEGEN DE DUINEN
de HEERWEG TEGEN DE NIEUWE LIJN
het PUTSTUK

het TEGELRIESTUK en het TEGELRIESTUKJE

de LANGE GLAIVE

de GLINDECHE

OOSTENDSE STYE

de SLAGEN VAN DE DUIN

WATERINGELAND

het gehucht BLUTSYDE met de taverne BUITER KEURE of HET DRAAKJE

zes hofsteden met hun bewoners AERNOUT VAN DAMME

PIETER STORMES

ANTHEUNIS PAUWAERT

ADRIAEN WILZOETS

ADRIAEN DE BOOT

JAN VAN SCHOORE

twee hofsteedjes zonder verdere aanduiding

een klein huisje.

BRONNEN

- (1) R.A. Brugge. Watering Blankenberge. nr. 517. Ommeloper van 's Heerwoutermansambacht. 1559. 39ste begin.
- (2) J.B. Dreesen. Tijdschrift "De Plate" nr. 11/90, blz. 310.
- (3) Kaart van Oostende door J. Van Deventer. 1560.
Kaart van het Brugse Vrije door Pourbus. 1562.
- (4) E. Vlietinck. Het oude Oostende. 1897.
- (5) J. Verdam. Middelnederlands woordenboek. ISBN 90-247-0713-7.

EEN OOSTENDSE "RAAR MAAR WAAR" HISTORIE VAN OMSTREEKS 1800

Het bundel 2015 van het Leiedepartement berustend op het R.A. Brugge bevat een reeks protesten uitgaande van Oostendse burgers tegen, naar hun mening, door het Franse bewind te hoog getaxeerde patentrecht.

Iedere burger had tijdens het Frans bewind voor het uitoefenen van zijn beroep een patenrecht te betalen. Rond 1800 moest dit patent afgehaald worden op het bureel van de heer GIRARD, ontvanger van het registratierecht, bureel dat op het Hazegras was gevestigd.

Ch. DELPIERRE had tot het bombardement van 1798 het beroep van wijnhandelaar uitgeoefend, maar was nu kuiper geworden en wenste derhalve de aanslag hem voorgelegd als wijnhandelaar niet te betalen.

Hierbij de fotocopie van de gedrukte aanmaning door GIRARD aan DELPIERRE toegestuurd.

Hieruit mag blijken dat de Fransen op hun officiële drukwerken een loopje namen met de schrijfwijze van straat- en wijknamen.

De St. Franciscusstraat, normaal rue François genoemd - de St is verdwenen bij de Fransen - is zelfs rue Francoise genoemd, te lezen als rue Française, een tikkeltje chauvinistisch vanwege de schrijver. Het Hazegras is Has de Grace geworden. Misschien had de opsteller, ook een heemkundige, nog een reminiscentie in het hoofd aan de Franse havenstad Havre de Grace, dat nu Le Havre heet. Indien